

Kari Salo, FT
yliopettaja
Seinäjoen ammattikorkeakoulu
etunimi.sukunimi@seamk.fi

Merja Drake, FL
yliopettaja
HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu
etunimi.sukunimi@haaga-helia.fi

OPETTAJAVIRKAMIEHESTÄ PROJEKTIN KAUTTA SIVUTOIMI- YRITTÄJÄKSI?

Johdanto

Ammattikorkeakoulut suhtautuvat myönteisesti henkilöstönsä yhteiskunnalliseen ja elinkeinoelämään liittyvään aktiivisuuteen. Aktiivista, uutta opettajuutta ja innovaattorina toimimista edellyttävät ammattikorkeakoulujen laajat yhteiskunnalliset tehtävät koulutuksen, tutkimuksen ja kehittämistoiminnan, aluevaikuttavuuden ja nykyään myös kansainvälistymisen osa-alueilla. Ammattikorkeakoulujen on kyettävä toimimaan globaalisti, verkostomaisesti ja monialaisesti. Pienen osaamiselle rakentavan Suomen tavoitteena on hyödyntää kaikki erilaisissa projekteissa syntyneet ideat, innovaatiot ja keksinnöt. Mahdollisimman moni opettaja, opiskelija ja paikallinen yrittäjä tulisi saada mukaan innovaatiotoimintaan. Projektitoiminnan yleistyessä projektien vetäjiltä edellytetään aivan uudenlaista joustavuutta, avoimuutta ja toimijaroolien moninaistumisen hyväksymistä (Sulkunen 2006).

Projektirahoitusta on tarjolla niin yksityisille henkilöille, erilaisille yhteisöille, yrityksille ja tutkimuslaitoksille, kuten yliopistoille ja ammattikorkeakoululle ja näiden muodostamille verkostoille.

Projektirahoitus mahdollistaa sen, että erilaisilla organisaatioilla ja verkostoilla on mahdollisuus ideoida, kokeilla, testata ja keksiä - joskus tuloksena voi syntyä jopa innovaatio. Mikäli innovaation tehneessä verkostossa on mukana yrittäjiä, ammattikorkeakoulu ja opiskelijoita, on se T & K-toimintaa parhaimmillaan. Yksilöiden ja yritysten näkökulmasta on olennaista, että vain teknisten ideoiden suojaaminen on nykyisin mahdollista patenttien avulla. Mallioikeudella haetaan suoja muun muassa muotoilun jäljittelyä vastaan ja tavara- tai tuotemerkillä suojataan tavaroita, kuten sana tai kuvio tai niiden yhdistelmä (PHR 2009). Muiden ideoiden suojaaminen on lähes mahdotonta ja julkinen projektirahoitus päinvastoin pyrkii näiltä osin yhä laajempaan avoimuuteen ja hyvien käytäntöjen tehokkaaseen levittämiseen. Mikäli keksintö on tehty ammattikorkeakoulujen projekteissa, keksintö kuuluukin tietyn ehdoin ammattikorkeakoululle. Mutta mitäpä, jos opettaja osallistuisi ammattikorkeakoulunsa innovaatiotoimintaan yrittäjänä?

Artikkelin tarkoituksena on pohtia ammattikorkeakoulujen projektitoimintaa innovaatioiden, yrittäjyyden ja yrittäjämäisen palkkatyön sekä yhteiskunnallisten säännösten näkökulmista. Artikkelin lähtee liikkeelle juridisesta pohdinnasta, millaisia oikeuksia ja velvoitteita yritystoimintaan liittyy. Lisäksi selvitetään, mikä on sivutoimi ja millaisia sivutoimen harjoittamisen ehtoja ja rajoituksia virkamiehelle on asetettu ja millaisia reunaehtoja ammattikorkeakoulujen yrittäjämäiselle T & K- ja palvelutoiminnalle pitäisi asettaa. Artikkelin loppuosassa selvitetään yrittäjämäisen palkkatyön käsitteen merkitystä projektitoiminnalle.

Ammattikorkeakoulun opettajan oikeudet yrittäjäksi

Ammattikorkeakoulujen opettajat voivat halutessaan perustaa oman yrityksen ja hakea patenttioikeuksia oman yrityksen nimiin. Yrittämiseen liittyy tiettyjä oikeuksia, mutta myös ehtoja ja velvoitteita. Suomessa on perustuslain (1999/731) mukainen elinkeinovapaus, joka merkitsee, että

jokaisella on oikeus toimeentulon hankkimiseen valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Suomen kansalaiset saavat ryhtyä yrittäjiksi, ammatinharjoittajiksi tai projektitoimijaksi niin halutessaan. Elinkeinovapaus tarkoittaa vapautta harjoittaa säädetyillä ehdoilla elinkeinoa tai kauppaa (Laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta 1919/122). Taloustieteessä elinkeinovapaudella tarkoitetaan vapautta harjoittaa elinkeinoa ilman, että viranomaiset estävät yksityisomistusoikeutta. (Elinkeinovapaus 2009)

Joitakin rajoituksia yrittämisen vapaudelle kuitenkin on. Ammattikorkeakoulun virkamiehen kohdalla elinkeinovapaus on rajoittunut ammatti- ja virka-alan osalta, siten ettei opettaja saa kilpailla työnantajansa kanssa. Joissain tapauksissa kyse voi olla myös esteellisyys- ja eturistiriitakysymyksistä. Todellisuudessa tavallisen yksittäisen palkkatyöläisen ja ammattikorkeakouluinstituution välinen kilpailu on melko epärealistinen ajatus.

Suomen lainsäädännön mukaan julkisen tai yksityisen työnantajan ei tarvitse hyväksyä palveluksessaan olevalta omaa toimintaansa haittaavaa kilpailua (ks. Sivutoimiluvat / sivutoimi-ilmoitukset, 2000). Työnantaja voi sallia toimintaansa haittaavan ja kilpailevan sivutoimen, jos se voi katsoa sivutoimen kaikkiaan hyödyntävän myös omaa toimintaansa. Esimerkkeinä voidaan mainita ammattikorkeakoulun opettajien jatko-opiskelun tukeminen yliopistoissa, opettajien osallistuminen jonkin muun ammattikorkeakoulun seminaariin tai projektiin palkkiota nauttivana asiantuntijana tai opettajana toimimiseen lukiossa.

Sopimusvapaus merkitsee sitä, että oikeushenkilöllä on vapaus tehdä oikeustoimia, jotka koskevat henkilön omaisuutta ja luonnollisen henkilön kohdalla myös ruumista. Oikeustoimella henkilön oikeusasema muuttuu tai perustetaan uusia oikeuksia tai velvollisuuksia. Esimerkiksi ammattikorkeakoulun opettaja voi sopia, että hän perustaa yrityksen, josta rekisterinpitäjä perii maksun. Projektitoiminnan osalta sopimusvapauden kaikki pääkohdat ovat merkityksellisiä, on tekijä

ammattikorkeakouluyksikkö, virkamies, yritys tai luonnollinen henkilö (Sopimus: Sopimusvapaus, 2009; Sopimusvapaus 2009):

Oikeus tehdä sopimuksia	Vapaus päättää tehdäänkö sopimus vai ei
Vapaus valita sopimuskumppaninsa	Vapaus päättää sopimuksen sisällöstä
Muotovapaus	

Virkamiesnäkökulma sivutoimeen

Ammattikorkeakouluopettajan yrittämiseen liittyviä käsitteitä ovat muun muassa sivutoimi, sivutoimilupa ja sivutoimi-ilmoitus. Niiden välisiä eroja ja merkityksiä opettajan työlle selvitetään seuraavaksi. Elinkeinovapauden mukaan työtä voidaan tehdä eri muodoissa, näistä yksi muoto on palkkatyö. Tällöin työntekijä tekee työtä työnantajalle ja saa siitä vastikkeena rahallisen korvauksen eli palkkaa. Palkkatyön ehtoja säätelevät Suomessa lait muun muassa työaikalaki, yleissitovat työehtosopimukset ja työsopimukset. Työehtosopimukset ovat työntekijäjärjestön ja työnantajan tai työnantajien järjestön välisiä sopimuksia alakohtaisista työehdoista, kuten palkoista, ylityökorvauksista, työajoista, lomista ja muista eduista. Ammattikorkeakoulun virkoja ja työsuhteita koskevat palvelussuhteen ehdot on niin ikään määritelty virkamieslaissa, kuntalaissa, laissa kunnallisesta viranhaltijasta ja erilaisissa virka- ja työehtosopimuksissa. Työsopimuslaki sitä vastoin määrittää ammattikorkeakoulujen työsuhteiden ehtoja.

Sivutoimilupa- ja sivutoimi-ilmoitusmenettelyn tarkoituksena on huolehtia siitä, että viranhaltijoiden tehtävät tulevat asianmukaisesti hoidetuksi ja taata hyvin hallinnon toteutuminen. Sivutoimea koskevat sitovat määräykset sisältyvät virkamieslakiin ja -asetukseen ja esteellisyyden osalta hallintomenettelylakiin. Erityisesti esteellisyyksymykset

korostuvat ammattikorkeakoulujen siirtyessä kohti tulosohjausjärjestelmiä. (Parikka 2003)

Sivutoimirajoituksia koskevat säännökset sisältyvät valtion virkamieslakiin (Valtion virkamieslaki 19.8.1994/750, 18 §). Virkamieslain mukaan sivutoimella tarkoitetaan virkaa, palkattua työtä ja tehtävää, ammattia, elinkeinon harjoittamista tai liikettä. Eli yhtäläillä sivutoimi voi merkitä tehtävää projektityön parissa. Virkamieslain mukaan virkamiehellä on oikeus kieltäytyä sivutoimesta. Sivutoimilupa tarvitaan Virkamieslain 18 pykälän 1. momentin mukaan silloin, kun tehtävä tai palkattu työ edellyttää työajan käyttämistä tehtävän hoitamiseen. Kun sivutoimilupaa harkitaan, viranomaisen on otettava huomioon, että virkamies ei saa sivutoimen vuoksi tulla esteelliseksi tehtävässään, sivutoimi ei saa vaarantaa luottamusta virkamiehen tasapuolisuuteen tehtävän hoidossa, eikä se muutoinkaan saa haitata tehtävän asianmukaista hoitamista taikka kilpailevana toimintana ilmeisesti vahingoittaa työnantajaa.

Jos sivutoimi tehdään omalla ajalla, sivutoimen tekemisestä riittää pelkkä sivutoimi-ilmoitus (18 § 3 mom.). Ammattikorkeakouluissa henkilökunnan sivutoimiasiat käsitellään tavallisesti sivutoimi-ilmoituksina, koska heidän työvelvollisuutensa perustuvat yleensä joko vuotuisen tai lukukautiseen työvelvollisuuteen. Sivutoimiluvan piiriin kuuluvat sivutoimet eivät luonnollisestikaan oikeuta poikkeamaan säädösten ja virkaehtosopimusten edellyttämästä kokonaistyövelvollisuudesta eli vuosittaisesta 1600 tunnissa.

Sivutoimilupaa tai -ilmoitusta ei tarvitse hakea tehdä, jos kysymyksessä on tehtävä, johon oma johtava viranomainen tai esimies on määrännyt eli antanut erillisen työmääräyksen. Virkamiehen sivutoimella ei siis tarkoiteta tehtäviä, joista työntekijällä ei ole oikeutta kieltäytyä. Yksittäisten tilapäisten tehtävien ei katsota myöskään olevan sivutoimia (ks. Sivutoimiluvat / sivutoimi-ilmoitukset, 2000). Mikäli nämä tehtävät muuttuvat jatkuviksi, ne sen sijaan edellyttävät sivutoimilupaa tai -ilmoitusta. Sivutoimen tilapäisyyden käsitettä ei ole tarkkaan määritelty. Esimerkiksi Oulun yliopiston yleisohjeena tehtävän tilapäisyydelle on

kolme kuukautta. Tätäkin lyhyempien sivutoimien osalta sivutoimiluvan anominen tai -ilmoituksen tekeminen voi tulla kysymykseen, jos tehtävän työn määrä on suuri tai sivutoimi on muutoin sellainen, jossa luvan myöntämisessä jotkin kriittiset edellytykset korostuvat.

Ylitöiden maksimimäärät on määritelty työaikalaisissa (605/96). Sen perusteella sivutoimeen käytettävä työaika kokopäivätoimen ohella voi olla enintään keskimäärin 12 tuntia/viikko (tai 50 tuntia/kk) lukuvuodessa. Mikäli kyseessä on opetus, tulee myös opetuksen valmistelun sisältyä edellä mainittuun kokonaisuikaan. Ylityötä saa tehdä enintään 250 tuntia vuodessa (Työaikalaki 605/96, 19 §).

Virkamiesten esteellisyysperusteista on säädetty erikseen hallintomenettelylain (598/82) 10 §:ssä ja hallintolain (6.6.2003/434) 27 - 29§:issä. Esteellisyyssuhteisiin on kiinnitetty huomiota eri yhteyksissä etenkin johtavassa virka-asemassa (yksiköiden johto) olevien osalta. Vaikka maksulliseen palvelutoimintaan liittyvät sopimukset hyväksytään keskushallinnossa, käydään kaikki sopimusneuvottelut yleensä yksikkötasolla. Tällöin saattaa syntyä tilanteita, joissa sivutoimen pitäjän voidaan katsoa edustavan samanaikaisesti korkeakoulua ja esimerkiksi omaa "yritystään." Koska kaikki tällaiset sidonnaisuudet eivät ole ammattikorkeakoulujen tiedossa, on koulutusyksiköiden tasolla syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, ettei esteellisyysongelmia synny.

Kiellettyä sitä vastoin on kaikki sellainen toiminta, joka työntekijän työn luonne ja asema huomioon ottaen ilmeisesti vahingoittaa hänen työnantajaansa, esimerkiksi työsuhteissa noudatettavan hyvän tavan vastaisena kilpailutekona. Jopa kilpailutekoa valmisteleva toiminta on kielletty. Kilpailukiellon rikkomisen seurauksena voi olla työntekijän työsuhteen irtisanominen tai purkaminen sekä työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus. Mikäli työntekijä laiminlyö työtehtäviään sivutoimen takia, työnantajalle saattaa muodostua työsuhteen laissa tarkoitettu irtisanomisperuste. Velvollisuus välttää kilpailevaa toimintaa on osa työntekijän yleistä uskollisuusvelvollisuutta työnantajaansa

kohtaan. Uskollisvelvollisuus on sitä laajempi mitä ylemmällä organisaatiotasolla työntekijä on. (Parikka 2003)

Työnantajan suora puuttumisoikeus sivutoimen pitämiseen rajoittuu siis vain työnantajaa haittaavaan kilpailevaan toimintaan. Tilanne on toinen kunnallisilla viranhaltijoilla, sillä tällöin sivutoimen kieltämiseen riittää muukin virkatehtäviä tai viranomaistoimintaa koskeva haitta. Tulkintaerot johtuvat lähinnä viranomaistoiminnalle ja julkisen vallan käytölle asetettavista vaatimuksista (Parikka 2003). Avoimuus sivutoimien osalta on käytännön tasolla aina järkevää. Mikäli opettajalla on yritys, eikä sen toimeksiannoilla ole mitään tekemistä ammattikorkeakoulutyönantajan kanssa, tällöin riittää pelkkä sivutoimi-ilmoitus. Yrittäjyyttä eivät kuitenkaan koske ylityön enimmäismäärät.

Jäykästi joustaa ei päästä aitoon yrittäjyyteen

Ammattikorkeakoulujen koulutustehtävän, T&K- ja palvelutoiminnan osalta pääasiallisina hyötyjinä tulisi olla alueen työnantajat. Ammattikorkeakoulujen sydäntä lähellä ovat erityisesti pienet ja keskisuuret yritykset. Kokemusten mukaan yritykset eivät ole kovinkaan kiinnostuneita maksamaan opiskelijoiden ja ammattikorkeakoulujen T&K- ja palvelutoiminnan ponnisteluista. Jotkut yrittäjät pitävät ammattikorkeakoulujen T & K-toiminnan laatua liian heikkona (Drake, Haasio, Jääskeläinen & Linkala 2008). T&K -palvelut useimmilla ammatillisilla toimialoilla ovat aiemmin olleet ilmaisia. Normaalisti vain insinööriopiskelijoiden T&K -palveluista on maksettu korvausta opiskelijoille. Kaupan ja hallinnon opiskelijat ovat sijoittuneet osin keskikastin - välillä palveluista on maksettu, välillä niitä on tehty ilmaiseksi. Kunnalliset työnantajat ovat jopa edellyttäneet ammattikorkeakoulujen maksavan siitä, että näiden opiskelijat pääsevät tekemään työharjoitteluitaan ja opinnäytetöitään kyseisiin organisaatioihin. Eräänä syynä PK -sektorin yritysten nihkeydelle

opiskelijoiden T&K- ja palvelutoiminnan maksullisuutta kohtaan ovat osittain opiskelijan olemuksesta johtuvat syyt. Opiskelija on vain opiskelija, ensikertalainen ja noviisi. Opiskelijalle saattaa muodostua T&K- ja palvelutoiminnassa liian kovia haasteita niin laadullisesti kuin määrällisestikin. Ongelma saattaa johtua myös yrittäjistä, jotka odottavat opiskelijalta asiantuntijapanosta. Projektin lopputulos voi näyttäytyä yrittäjän näkökulmasta riittämättömänä laatuina. Projektikielellä sanottuna opiskelija on riski eikä yrityksillä ole varaa riskien realisoitumiseen esimerkiksi tuotannollisista prosessien tai ohjaus- ja materiaalivoimavarojen tehokkuuden näkökulmasta arvioituna.

Ammattikorkeakoulujen T&K- ja palvelutoiminnan osalta yksikön johtajien, tutkimusjohtajien ja palvelujohtajien sekä rehtoreiden strategisia ja taloudellisia tavoitteita hallinnoidaan opetusministeriössä. Ikäluokkien pienentyessä korkeakoulutusliiketoiminta ei ole nykyisellä rakenteella yhtä kannattavaa kuin aiemmin. Tämän vuoksi ammattikorkeakoulujen T&K- ja palvelutoiminnan kehittämiseksi muodostuu kasvupaineita. Ammattikorkeakoulujen johtajat haluavat usein projektitoiminnan avulla säästää yksikkönsä toiminnan kokonaiskuluissa. EU-rahoituksen turvinhan on mahdollista jossain määrin kehittää myös oman yksikön toimintaa. Palkkakulueränä opettajasta saadaan säästöä, kun tämä siirtyy projektiin. Ammattikorkeakouluissa haaveillaan nykyään T&K -palvelutoiminnan laajentamista jopa liiketoiminnaksi. Tämän vuoksi projektitoiminnassa pidetään kaikista oikeuksista kiinni – tulevaisuudestaan ei tiedä. Johtajan toimesta opettaja voidaan määrätä projektiin, ainakin epävirallisesti, mutta voidaanko virallisesti? Jos projektissa on olla kyse muista kuin virkaan kuuluvista tehtävistä, se ongelma jätetään muiden tutkijoiden tehtäväksi.

Hallinnollinen hyvä ei ole useinkaan merkitse käytännön hyvää, ei etenkään ideoiden ja innovaatioiden tuotannossa eli projektitoiminnassa. Nykyinen T&K-toiminnan hallinnollinen työnjako on kärjistäen seuraava: Yliopistotutkijat tuottavat tutkimusjulkaisuja, ammattikorkeakoulun opettajat koulutusta ja yritykset tuotteita ja palveluja. Yksityisesti

tuotetaan enemmän tutkimusta (tuotekehitys) kuin julkishallinnollisesti, mutta koulutuksen osalta tilanne on päinvastainen. Nykyisten hallinnollisten työkalujen (esim. tutkimus- ja projektirahoitusohjelmat) yhteiskunnallinen vaikuttavuus uhkaa jäädä yhä useammin strategiseksi, mikäli koulutusorganisaatiot valtaavat yrityksiltä yhä enemmän alaa rahoituskohteena. Tehokkaan verkostoyhteistyön tekemiseen tarvitaan selkeitä tavoitteita, tehokkaasti viestiviä organisaatioita ja rohkeita resurssisijoituksia, mutta myös mahdollisuuksia tehdä markkinoilla menestyviä tuotteita. Korkeakoulujärjestelmissä tämä on ehkäisty monella eri tavalla. Kaksoissidokset projekti- ja innovaatiomarkkinoilla ovat päivittäinen projektiyhteiskunnan ongelma, joka on tiedostettu jo kauan yliopistoissa (esim. Patomäki 2005) ja ammattikorkeakouluissa (Salo, Söderqvist & Toikko 2006). Tietoyhteiskunnallinen järjestelmien hallintaan sitoutunut asiantuntijapuhunta sisältää mm. sisäisen yrittäjyyden ja instituutioyrittäjyyden käsitteet, joilla ei ole mitään tekemistä aidon yrittäjyyden kanssa (esim. Kolehmainen 2008). Eikä tässä vielä kaikki - ehkä näin ei tarvitsekaan olla. Käsitteellisen määrittelyn korvatesa toiminnallisen mielekkyyden ja tutkintojen ja arviointiraporttien ohittaessa käytännössä osoitetun pätevyyden, mitä vaan voi tapahtua, mutta välttämättä mitään ei tapahdu.

Tuhlattu resurssi siirtyy oikeutetusti yrittäjyyteen

Palkkatyöjärjestelmän ja projektitoiminnan rajapintojen määritykset on laadittu ennen projektiyhteiskunnan syntyä. Työnantajan intresseistä lähtevä työntekijän hallinta ja suojele korostuu etenkin ammattikorkeakoulun virkamiehen sivutoimien määrittelyissä. Kirjallisia toimintaohjeita sivutoimiseen yrittäjyyteen ei ole olemassa. Yritystoiminta voi olla sivutoimista silloin, kun sitä on tehty päätyön ohessa eikä yrittäjätoiminta muutu työttömänä päätoimiseksi. Tyypillinen sivutoiminen yrittäjä on palkkatyössä toiselle työskentelevä henkilö, jolla on maa- tai metsätaloutta tai muuta pienimuotoista yritystoimintaa.

Yrittäjyyttä tavoitellaan nyky-yhteiskunnassa yhä avoimemmin. Yrittäjyyteen kasvatetaan ja nykyään myös koulutetaan, mutta suuri osa työssä käyvästä väestöstä ei ole saanut yrittäjyyskoulutusta. Joissain utopioissa yrittäjyys mielletään samaksi asiaksi kuin yleissivistys, tavoiteltavat arvot ja henkinen kasvu. Suomen toivotaan siirtyvän projektiyhteiskunnasta yrittäjyysyhteiskunnaksi (ks. Koironen 2008, 2009). Pitäisikö ammattikorkeakoulujen yrittäjyyden pyrkimyksille luoda viralliset toimintamallit?

Opettajien näkökulmat projektitoimintaan, aluekehitystehtäviin ja yrittämiseen ovat varsin yksilöllisiä. Yhtäältä projektiin lähdetään nykyisin yhä useammin pakoon laajentuneita työnkuvia ja ylisuuria työmääriä. Toisaalta projekti mahdollistaa pätevoitymisen. Projektien kautta organisaatiot tarjoavat sivutoimisuutta kelle tahansa projektin keston ajaksi. Käytännössä totuus on toisenlainen, opettajuutta ei pääse pakoon, vaan se hoidetaan projektityön ohella.

Millainen on ammattikorkeakoulujen kilpailuasema verrattuna alueen yrittäjiin? Usein ammattikorkeakoulujen T&K- ja palvelutoiminta polkee useiden eri ammattiliittojen, ammattialojen työntekijöiden ja yrittäjien oikeuksia. Miten esimerkiksi maakunnan toimittajien oikeuksia voi olla polkematta, jos maakunnan ainoan sanomalehden kirjoitusvastuuta siirretään opettajille ja opiskelijoille? Periaatteellisia linjavetoja ammattikorkeakouluissa on tehty siten, että kunhan opiskelija tai opiskelijoita on projektitoiminnassa mukana, kyse on myös koulutuksesta ja silloin ammattialojen työntekijöiden ja yrittäjien oikeuksia voidaan kilpailevalla toiminnalla haastaa. Samanlainen näkökulma on yksittäisen opettajan ja ammattikorkeakoulun välillä. Opettaja omistaa osaamisensa ja ideansa ja voi myydä niitä vapaasti vapailla markkinoilla, kunhan huolehtii myös virkatyöstään ja säädösten noudattamisesta suljetuilla tutkintoperustaisen koulutuksen markkinoilla. Projektisuunnitelman ostamisia ja myymisiä on tapahtunut yliopistojen yksiköiden välillä jo vuosia. Näihin ongelmakohtiin tarvittaisiin selkeitä kansallisia linjanvetoja.

Väitöskirjassaan *Jäykät joustot ja tuhlatut resurssit* (1999) Kimmo Kevätsalo esittelee yrittäjämäisen palkkatyön käsitteen, jolla hän tarkoittaa sitä, että yksilö joutuu yksin tai yhdessä muiden samassa työyhteisössä työskentelevien kanssa ottamaan vastuun menestyksestään työelämässä, mukaan lukien oman työllistymisen. Kirjassa *Työelämän valttikortit* (Kevätsalo, Puntari & Roos 2006) pyritään osoittamaan, että perinteinen palkkatyö ja perinteisen yrittäjyys ovat väistyviä ansiotyön muotoja. Tuleeko tilalle yrittäjämäinen palkkatyö, se jää nähtäväksi.

Organisaation sisäisen yrittäjämäisyyden keskeinen kriteeri on työn määrään, laatuun ja koko työskentely-yksikön tulokseen sidottu palkkaus. Vaikka tällainen yrittäjämäisyys olisikin leviämässä asteittain palkkatyötä leimaavaksi piirteeksi, ja vaikka jonkinlainen tulospalkkio on jo nyt käytössä yli puolella miespalkansaajista ja yli puolella teollisuuden palkansaajista sekä noin puolella yksityisen palvelusektorin palkansaajista, niin kehitys voi kulkea myös toiseen suuntaan. Tulospalkkiojärjestelmä on levinnyt tämän vuosituhannen alussa nopeasti myös julkisella sektorilla. Osalle palkkatyöläisiä se on vapaaehtoisena valinta, toisille markkinoiden tuottama pakko. Kuntasektorilla tulospalkkiojärjestelmiä on yritetty saada käyttöön jo pari vuosikymmentä, mutta palkansaajista yhä kolme neljäsosaa on kiinteän palkkausjärjestelmän piirissä.

Koska järjestelmä vastustaa muutosta varsin tehokkaasti, tämä aiheuttaa osalle niissä toimivia yksilöjä turhautumia. Projektiyhteiskunnan normalisoimat moniminuudet antavat sitä vastoin opettajille mahdollisuuden projektiroolien ohella suuntautua myös aitoon yrittäjyyteen työnsä ohella - sivutoimisesti. Eräs esimerkkiryhmä tästä kehityksestä ovat yliopistojen professorit. Osa heistä on jo vuosia joutunut hankkimaan laitoksilleen tuloja markkinoilta. Osa heistä on toiminut yrittäjämäisesti omassa työssään tai oman työnsä ohessa myyden palvelujaan yrityksille asiantuntijoina ja luennoitsijoina tai kirjoittaen erilaisia teoksia. Toinen esimerkkiryhmä on valinnut hieman toisin. Ainoita aitoja yhteiskuntamme professioita ovat lääkärit, jotka ovat

aloittaneet siirtämään palkkatyötään osakeyhtiöilleen eli moniminuuksien suuntaa.

Kevätsalo, Puntari & Roos (2006) eivät usko, että palkkatyöläisille tarjottaisiin tai he olisivat valmiita vastaanottamaan yrittäjämäistä vastuuta työstänsä. Työnantajat tyrkyttävät palkansaajille työnantajaintressejä palvelevaa sitoutumista. Viranomaiset tarjoavat vastaavasti yksilöllistä vastuuta työllistymisestä. Kumpikaan taho ei tarjoa aidosti mahdollisuutta toimia yrittäjämäisesti. Käytännön työelämässä nämä mahdollisuudet näyttäytyvät olevan riippuvaisia asemasta työorganisaatiossa, kuten Kevätsalo, Puntari & Roos (2006) kirjoittavat: "Organisaatioiden ydintyövoiman on mahdollista sitoutua, sille tarjotaan kehittymisväyliä, mutta sillekään ei tarjota yrittäjämäisen osallistumisen edellytyksiä. Työvoiman muu osa on lähes yksinomaan henkilökohtaisen aloitteellisuuden varassa."

Koska suuri osa virkamiessädöksiämme on peräisin projektiyhteiskuntaa edeltävältä ajalta, on ammattikorkeakouluissa syytä tehdä sekä niiden että sopimusoikeuden rakenteiden osalta nopeita ja dynaamisia projekti- ja yritystoimintaa tukevia tulkintoja ja sopimusmekanismeja. Nykyisin työntekijöitä alistetaan tietoisesti tuotetulla epätietoisuudella. Eteläpohjalainen ohje on sama kuin lääkäreiden resepti: Suomen oikeusvaltiossa vallitsee elinkeinovapaus, joka oikeuttaa jokaisen hankkimaan tuloja valitsemallaan työllä, ammatilla ja elinkeinolla erilaisina kansalaisina: luonnollisina henkilöinä, taiteilijoina, virkamiehinä, yrittäjinä, ammatinharjoittajina, projektitoimijoina jne. Vain otettu lääke auttaa - kansalaisten on lupa käyttää oikeuksiaan. Kun lopettaa kysymästä mitä Suomi voi tehdä puolestasi, alkaa miltei väkisin miettiä mitä kaikkea itse voikaan tehdä.

Lähteet

- Drake, M., Haasio, A., Jääskeläinen, M. & Linkala, M-K. 2008. Miks ette tuu meidän foorumeille? Työelämäedustajien arvioita Osaaja.net -lehden merkityksestä ja tarpeellisuudesta. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.
- Elinkeinovapaus. (2008) Wikipedia. Haettu 27.1.2009 osoitteesta: <http://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Elinkeinovapaus&oldid=5741118>.
- Hallintolaki (6.6.2003/434). Haettu 27.1.2009 osoitteesta: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434?search\[type\]=pika&search\[pika\]=Hallintolaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434?search[type]=pika&search[pika]=Hallintolaki) (27.1.2009)
- Hallintomenettelylaki (6.8.1982/598). Haettu 27.1.2009 osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1982/19820598>
- Kevätsalo K. (1999) Jäykät joustot ja tuhlatut resurssit. Vastapaino. Tampere.
- Kevätsalo, K., Puntari, I. & Roos, S. (2006). Työelämän valttikortit. Talentum Media Oy.
- Koiranen, M. 2008. Henkinen kasvu yrittäjyyteen. Jyväskylän yliopisto. Haettu 27.1.2009 osoitteesta: www.vaske.fi/elamanevaana/Matti_Koiranen_Henkinen_kasvu_yrittajyyteen.ppt
- Koiranen, M. 2009. Sisäinen yrittäjyys. Jyväskylän yliopisto. Haettu 27.1.2009 osoitteesta: www.jyu.fi/economics/opiskelu/kurssimat/sisainenyrittajyys4.ppt
- Kolehmainen, J. 2008. Ammatillinen koulutus ja ammattikorkeakoulut aluekehittämisessä - yrittäjyyden monet ulottuvuudet. Sente. Seminaari esitelmä: Ammattikorkeakoulututkimuksen ja ammatillisen koulutuksen tutkimuspäivät sekä yliopettajapäivät. 9.10.2008. Seinäjoki.
- Laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta 27.9.1919/122.

Parikka, U.-R. 2003. Sivutoimi ei saa haitata kunnan toimintaa. Kuntatyönantaja 1/2003. Haettu 27.1.2009 osoitteesta: <http://www.kuntatyonantajat.fi/files/740BE7C324E4419BBEC9EF6282D8D7C8>

Perustuslaki 1999/731.

PHR 2009. Patentti- ja rekisterihallitus. Haettu 27.1.2009 osoitteesta: <http://www.prh.fi>.

Patomäki, H. 2005. Yliopisto oyj. Tulosjohtamisen ongelmat – ja vaihtoehdot. Gaudeamus.

Valtion virkamieslaki 19.8.1994/750. Haettu 27.1.2009 osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940750> (27.1.2009)

Työaikalaki (605/96). Haettu 27.1.2009 osoitteesta: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960605?search\[type\]=pika&search\[pika\]=ty%C3%B6aikalaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960605?search[type]=pika&search[pika]=ty%C3%B6aikalaki) (27.1.2009)

Salo, K., Söderqvist, M. & Toikko, T. 2006. Ammattikorkeakoulun T&K ja projektitoiminta – liiketoiminnallisia intressejä? Ammattikorkeakoulututkimuksen verkkolehti, Kever, 3. Haettu 27.1.2009 osoitteesta: <http://www.piramk.fi/kever/kever.nsf>.

Sivutoimiluvat / sivutoimi-ilmoitukset. Ohje 12.5.2000. Oulun yliopisto, Henkilöstöpalvelut. Haettu 27.1.2009 osoitteesta: http://www.hallinto.oulu.fi/yhallint/henkil_st_palvelut/www/private/sivutoimilupa.htm (27.1.2009)

Sopimus: Sopimusvapaus (2009). Laki24fi. Suomen laki suomeksi. Artikkelit. Haettu 27.1.2009 osoitteesta: <http://www.laki24.fi/sopi-sopimusoikeus-sopimusvapaus.html> (27.1.2009)

Sopimusoikeus: Sopimusten tavoitteena on markkinoiden toimiminen (2009). Laki24fi. Suomen laki suomeksi. Artikkelit. Haettu 27.1.2009 osoitteesta: <http://www.laki24.fi/sopi-sopimusoikeus-sopimusoikeus.html> (27.1.2009)

Sulkunen, P. 2006. Projektityhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus. Teoksessa K. Rantala & P. Sulkunen (toim.) Projektityhteiskunnan kääntöpuolia. s. 17 – 38.